

Az élethez szükséges elemek

- 92 elemből kb. 25 szükséges az élethez
  - Szén (C), hidrogén (H), oxigén (O) és nitrogén (N) alkotja az élő szervezetekben előforduló anyag 96%-t
  - A fennmaradó 4% legnagyobb része pedig kalciumból (Ca), foszforból (P), káliumból (K) és kénből (S) áll
  - **Nyomelemek (pl. Fe, Zn, Mn, Cu stb.)** is szükségesek az élőlények számára, de csak igen kis mennyiségben
-

Table 2.1 Naturally Occurring Elements in the Human Body

Symbol	Element	Atomic Number (see p. 33)	Percentage of Human Body Weight
Elements making up about 96% of human body weight			
O	Oxygen	8	65.0
C	Carbon	6	18.5
H	Hydrogen	1	9.5
N	Nitrogen	7	3.3
Elements making up about 4% of human body weight			
Ca	Calcium	20	1.5
P	Phosphorus	15	1.0
K	Potassium	19	0.4
S	Sulfur	16	0.3
Na	Sodium	11	0.2
Cl	Chlorine	17	0.2
Mg	Magnesium	12	0.1
Elements making up less than 0.01% of human body weight (trace elements)			
Boron (B), chromium (Cr), cobalt (Co), copper (Cu), fluorine (F), iodine (I), iron (Fe), manganese (Mn), molybdenum (Mo), selenium (Se), silicon (Si), tin (Sn), vanadium (V), zinc (Zn)			

(a) Nitrogén hiány

Copyright © 2008 Pearson Education, Inc., publishing as Pearson Benjamin Cummings.

(b) Jód hiány (golyva)

A molekulák képződése és funkciója függ az atomok között kialakuló kémiai kötésektől

---

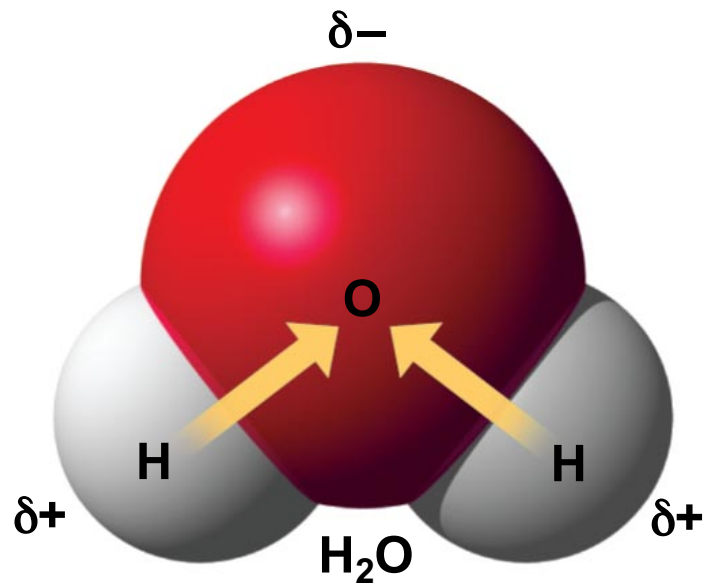
- A nem teljes vegyértékhéjjal rendelkező atomok meg tudják osztani vagy át tudják adni vegyértékelektronjukat egy másik atomnak
  - Ezek a kölcsönhatások gyakran azt eredményezik, hogy az atomok együtt maradnak, **kémiai kötés** jön létre.
-

Kovalens kötés

- A **kovalens kötés** a vegyérték elektron pár megosztását jelenti a két atom között
  - A különböző atomokból vegyületek alakulnak ki
-

-
- **Az elektronnegativitás** az atom olyan képessége, hogy a kötésben szereplő elektront mennyire képes magához vonzani
  - Az **apoláros kovalens kötésben**, az atomok az elektronokon egyenlően osztoznak
  - A **poláros kovalens kötésben**, a nagyobb elektronnegativitású atom birtokolja inkább a kötési elektronokat
  - Az elektronok egyenlőtlen megosztása a molekulában részlegesen pozitív és negatív töltésű részeket hoz létre.
-

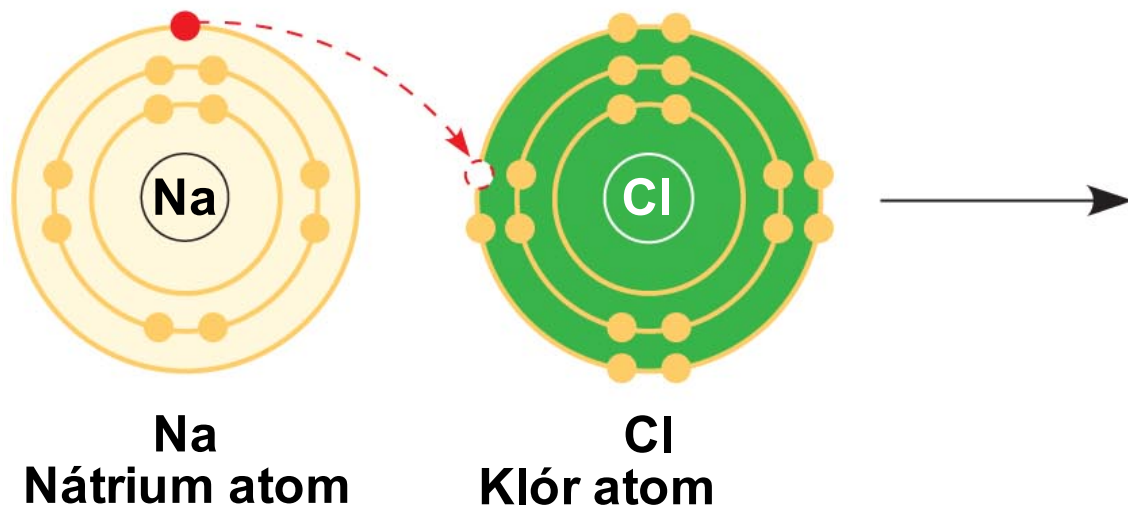
Copyright © 2008 Pearson Education, Inc., publishing as Pearson Benjamin Cummings.

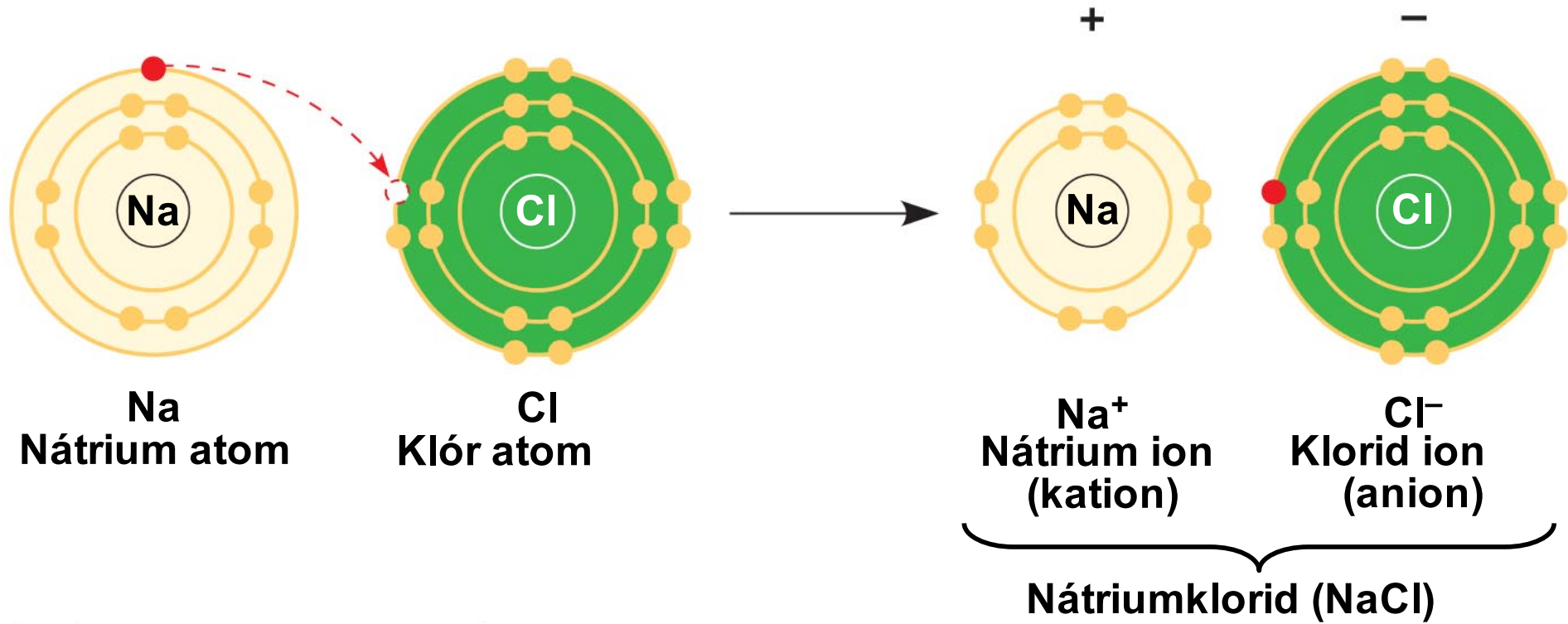
Ionos kötés

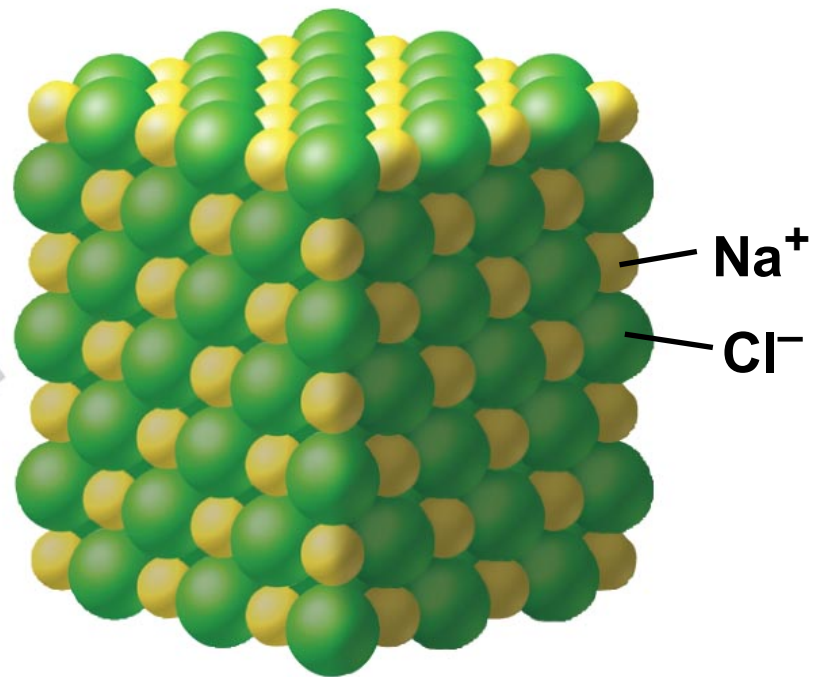

- Az atomok néha “lehántják” az elektronokat a kötő partnerről
  - Az elektron transzfert követően mindkét atom töltéssel rendelkezik
  - A töltéssel rendelkező atom vagy molekula neve: **ion**
-

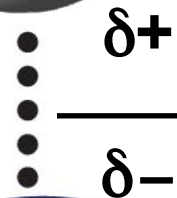
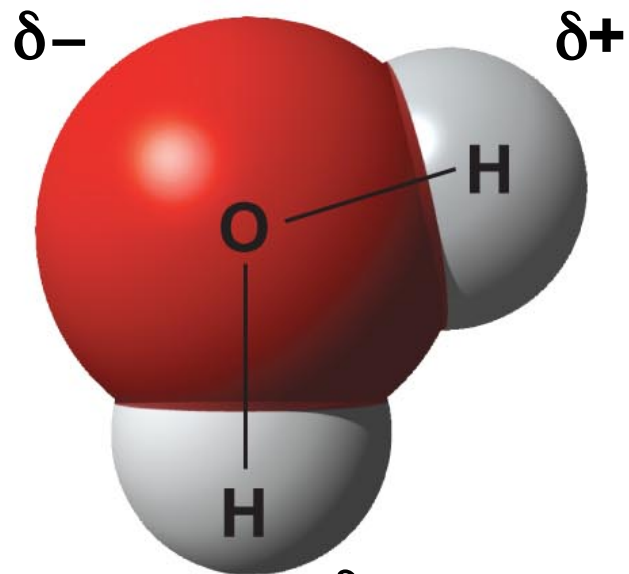

Másodlagos kötések - Hidrogén kötés

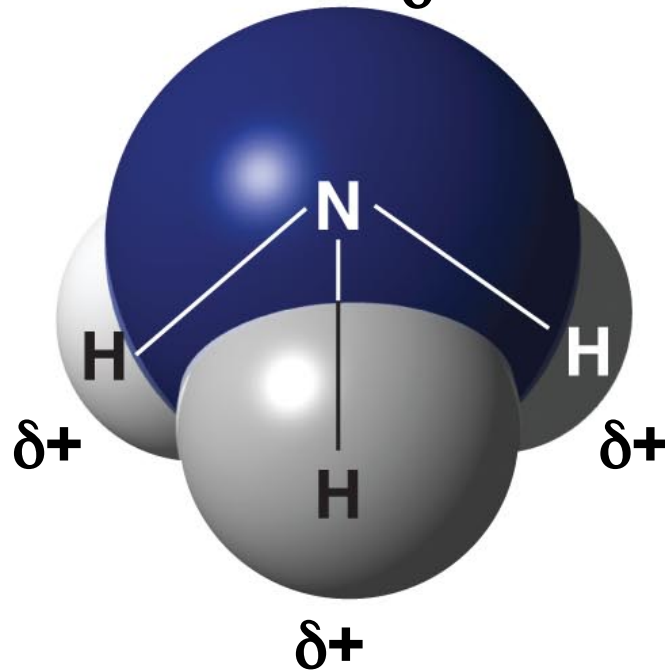
- **Hidrogén kötés** akkor alakul ki, ha egy elektronnegatív atomhoz kovalensen kötött hidrogént egy másik elektronnegatív atom is vonzani kezd.
  - Az élő sejtben az elektronnegatív partnerek általában oxigén vagy nitrogén atomok.
-

Víz (H₂O)

Hidrogén
kötés

Ammónia (NH₃)

Van der Waals kölcsönhatás

- Ha az elektronok asszimmetrikusan oszlanak meg a molekulában pozitívan vagy negatívan töltött forró pontokat alakíthatnak ki
  - **Van der Waals kölcsönhatások** olyan molekulák közötti vonzások, melyek elég közel vannak egymáshoz, hogy a fenti hatások érvényesüljenek
-

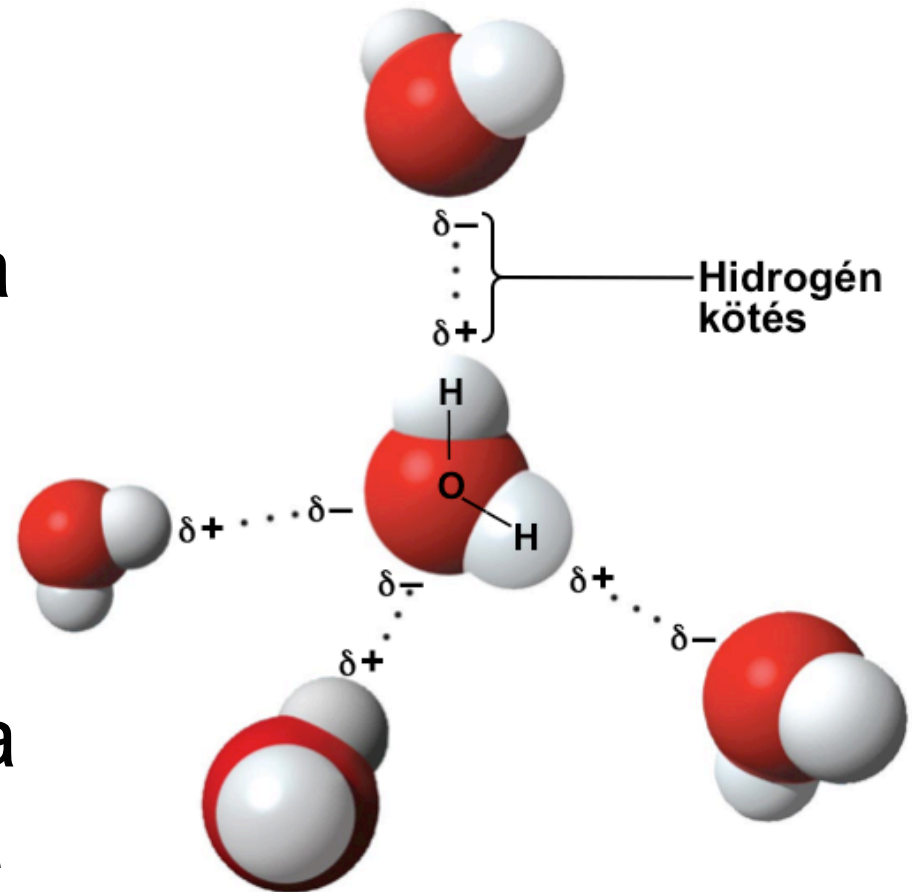
A víz a földi élet alapja

- A víz az élet biológiai közege a Földön
  - Az egyetlen gyakori molekula, mely mindhárom halmazállapotban jelen van
  - Minden élő szervezetnek szüksége van vízre
  - Az élő szervezetek mintegy 3 milliárd évig evolválódtak vizes közegben, mielőtt a szárazföldre léptek volna
  - Az élő szervezetek kb. 70–95% vizet tartalmaznak
-

A vízmolekulák polaritása hidrogén kötések kialakítását eredményezi

- A víz molekula **poláros** molekula
- A különböző **elektronnegativitású** atomok a molekulában a hidrogén kötések kialakítását segítik
- Mivel a hidrogén kötés kötési energiája 1/20-a a kovalens kötésnek ezért a víz **folyékony**.

A víz tulajdonságai, melyekkel a földi élet alapjául szolgálhat

---

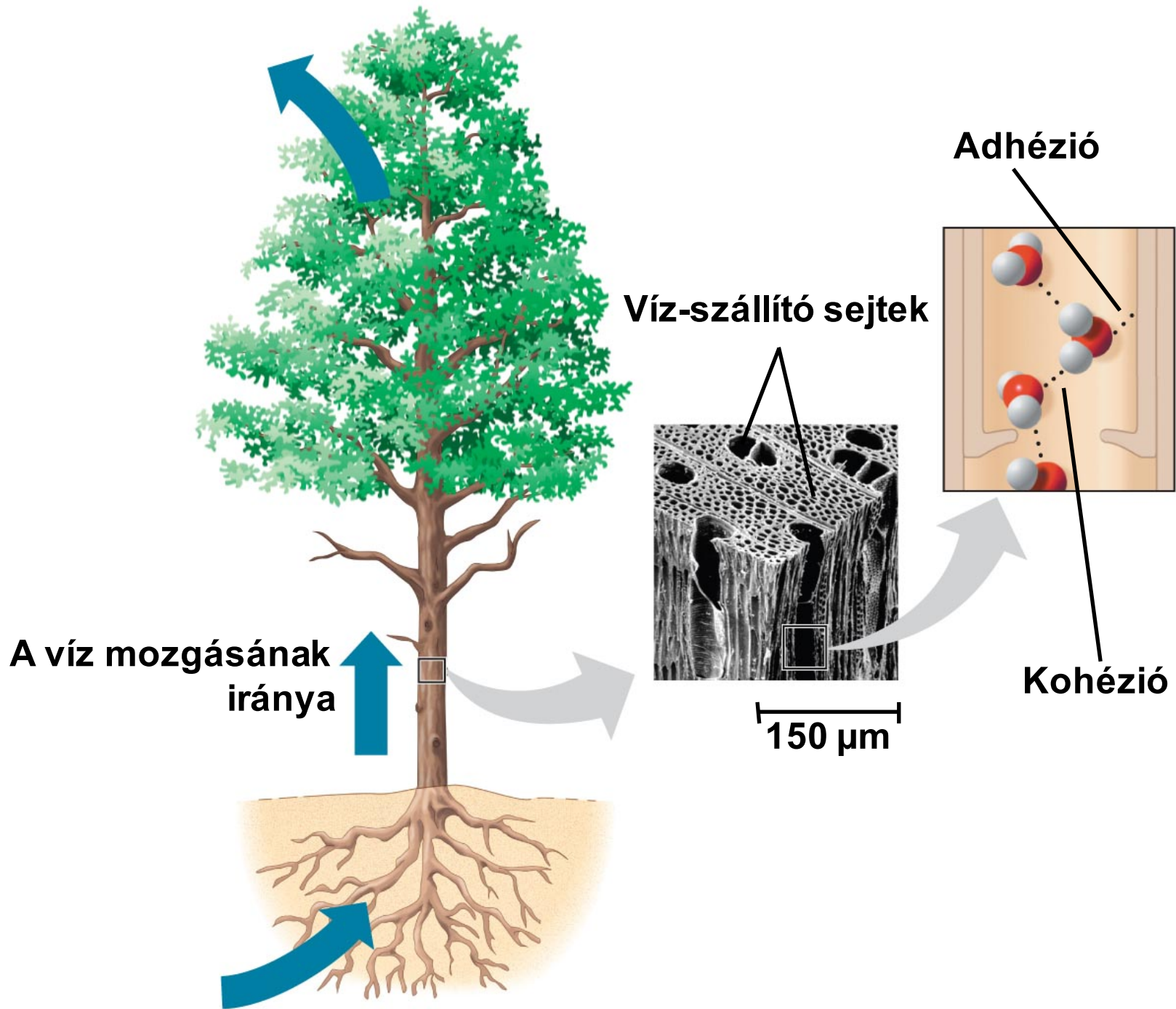
- A víznek 4 tulajdonsága segíti elő, hogy az élet közegévé váljon:
  - A molekulák közötti kohézió
  - Hőtárolóképeség
  - Térfogatnövekedés fagyáskor
  - Sokrétű oldószer

I. Kohézió

- A hidrogén kötések a vízmolekulákat egyben tartják, azok között **kohézió** alakul ki
  - A kohézió segíti a víz gravitációs erővel szembeni szállítását pl. a növényekben
  - A folyadék és a vele érintkező szilárd test (pl. az edény fala) részecskéi között fellépő vonzó kölcsönhatási erőket nevezzük **adhéziós erőknek**
-

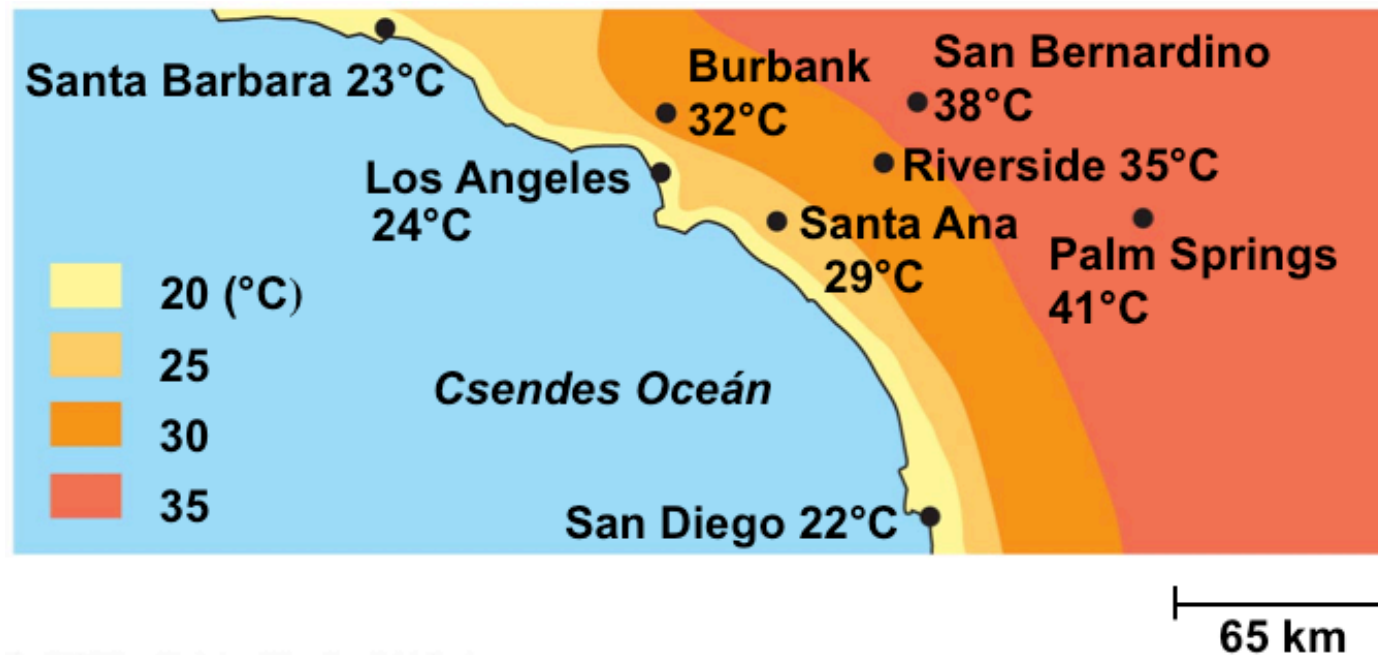

-
- A **felületi feszültség** a folyadékok alapvető tulajdonsága, ami miatt a folyadékok a lehető legkisebb fajlagos felületű alakzatot (gömb) igyekeznek felvenni, ha külső erőter nem hat rájuk.
  - A felületi feszültség a kohézió miatt alakul ki

II. A víz hőmérséklet szabályozó szerepe

- A víz nagy mennyiségű hőenergiát képes elnyelni vagy kibocsátani, miközben saját hőmérséklete csak kicsit változik meg

Copyright © 2008 Pearson Education, Inc., publishing as Pearson Benjamin Cummings.

Augusztusi hőmérséklet értékek Dél-Kaliforniában

Hő és hőmérséklet

- A molekulák **mozgási (kinetikus) energiával** rendelkeznek
  - A **hő** a molekulák mozgása miatt termelődő összes kinetikus energia mérőszáma
  - A **hőmérséklet** molekulák *átlagos* kinetikus energiájával arányos hőmennyiséget jellemzi
-

A víz fajlagos hőkapacitása

- A **fajlagos hőkapacitás** (régi nevén fajhő), megadja, hogy mennyi hőt kell közölni egységnyi tömegű anyaggal ahhoz, hogy a hőmérséklete egy °C fokkal megemelkedjék
  - A víz fajlagos hőkapacitása 1 cal/g/°C vagy 4,18 J/g/°C (az alkoholé pl. 0,6 cal/g/°C)
  - A nagy fajlagos hőkapacitás miatt a víz ellenáll a hőmérséklet változtatásnak
-

-
- A nagy fajlagos hőkapacitás a hidrogén kötések jelenlétére vezethető vissza
    - Hőt nyel el a hidrogén kötések felszakításával
    - Hőt ad le a hidrogén kötések kialakításával
  - Ez minimalizálja a hőmérséklet fluktuációt (élet kialakulása)
  - Alakítja a klímát
-

Párolgáshő

- A **párolgáshő** egységnyi mennyiségű anyag állandó hőmérsékleten történő folyadék-gáz halmazállapot változtatásához szükséges energia. (víznél 40,8 kJ/mol)
  - A párolgás hűti a rendszert
  - Az élőlények túlhevüléssel szembeni védekezésében alapvető szerepet játszik
-

III. Az úszó jég elszigeteli a víztestet a külvilágtól

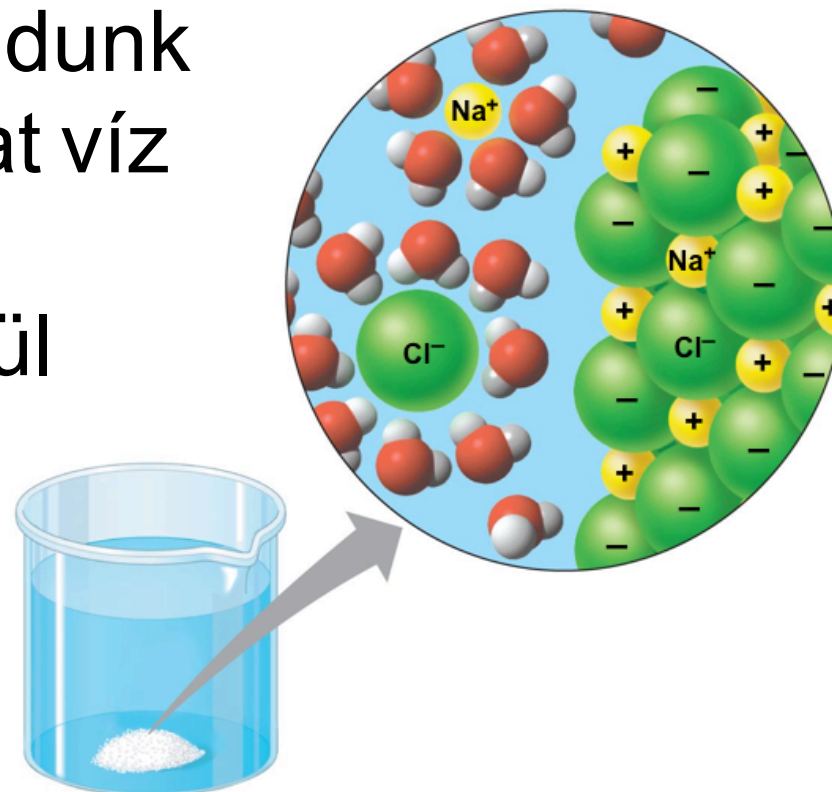
- A jég úszik a víz felszínén mivel a hidrogén kötések stabil kristályszerkezetet alakítanak ki, melynek kisebb a sűrűsége
- A víz 4° C-on a legsűrűbb

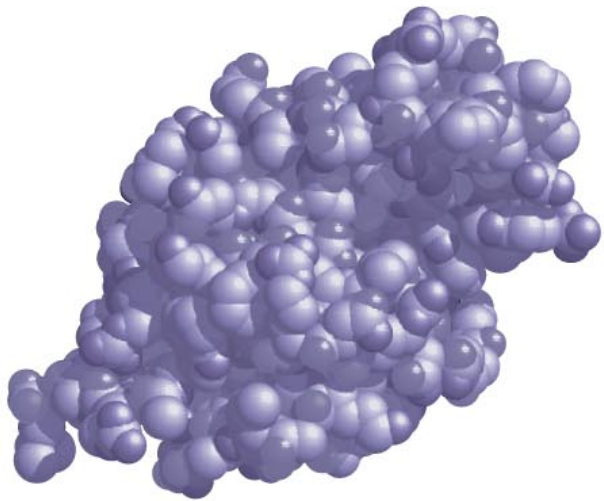
IV. Oldószer

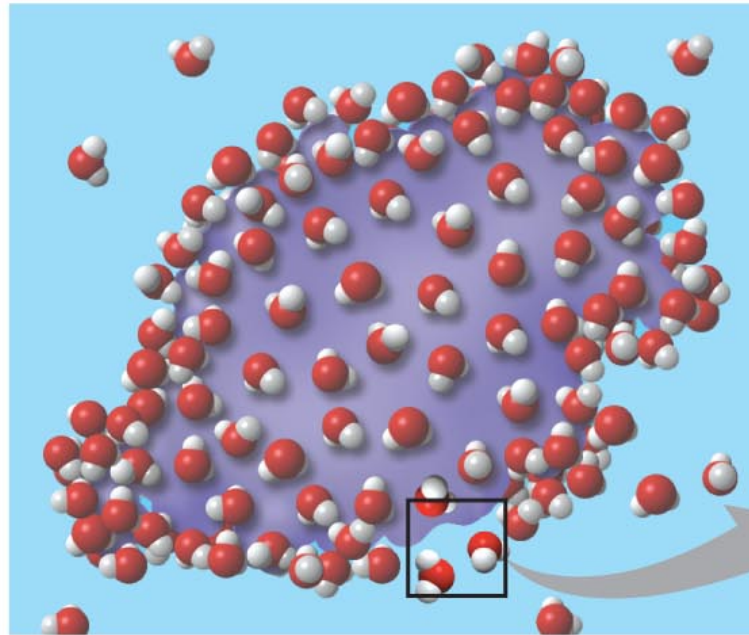
- A víz polaritása és hidrogén kötéseket kialakító képessége miatt nagyon jó oldószer
- Ha ionos vegyületeket oldunk vízben, akkor az ionokat víz molekulák gömbje, ún. hidratációs héj veszi körül

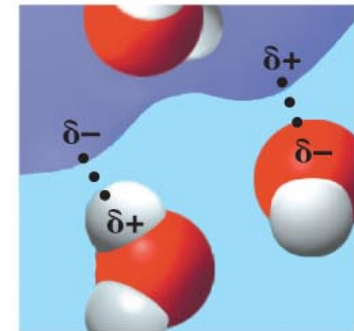
- A víz természetesen nem-ionos poláros molekulákat is jól old

(a) Lizozim molekula nem-vizes közegben

(b) Lizozim molekula (lila) vizes közegben

(c) A fehérje felületének ionos és poláros régiói vonzák a vízmolekulákat.

Hidrofil és hidrofób anyagok

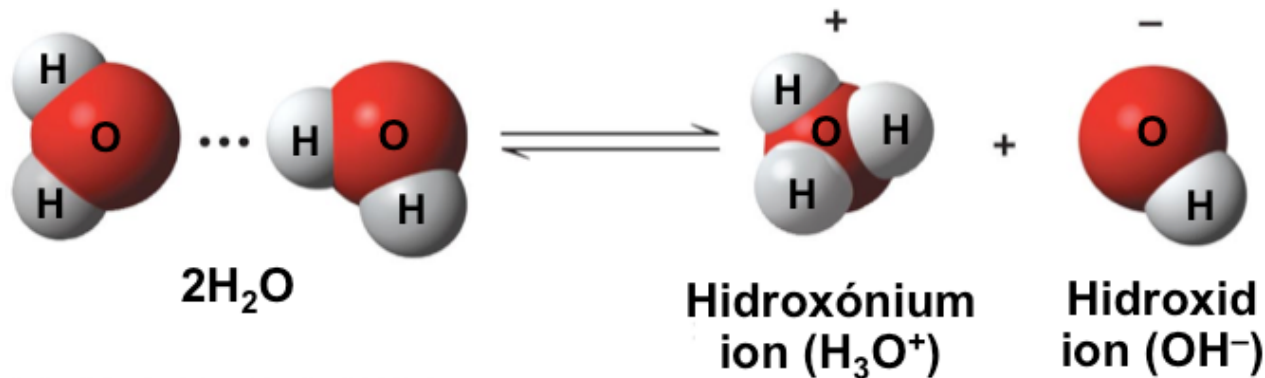

- A **hidrofil** anyagok azok, melyeknek van affinitása kölcsönhatásba lépni a vízmolekulákkal
  - A **hidrofób** anyagoknak nincs affinitása a vízmolekulákhoz
  - **Kolloidnak** nevezzük az olyan anyagokat, amelyek részecskéinek nagysága nagyobb, mint az atomok és a molekulák mérete.
  - A hidrofil kolloidok stabil szuszpenziót alkotnak
-

A savas vagy bázikus környezet befolyásolja az élő szervezeteket

---

- A hidrogén kötésben a hidrogén ion át tudkerülni az egyik víz molekuláról a másikra:
  - A hidrogén atom **hidrogén ionként** transzferálódik (H^+)
  - Így **hidroxóniumion** (H_3O^+) keletkezik, bár gyakran H^+ -ként hivatkozunk rá

-
- Egy egyensúlyi folyamatról van szó
  - Bár statisztikailag ritka, de a vízmolekulák disszociációja nagy jelentőségű az élő szervezetben:
    - H^+ és OH^- ionok reaktívak
-

A pH változás hatásai

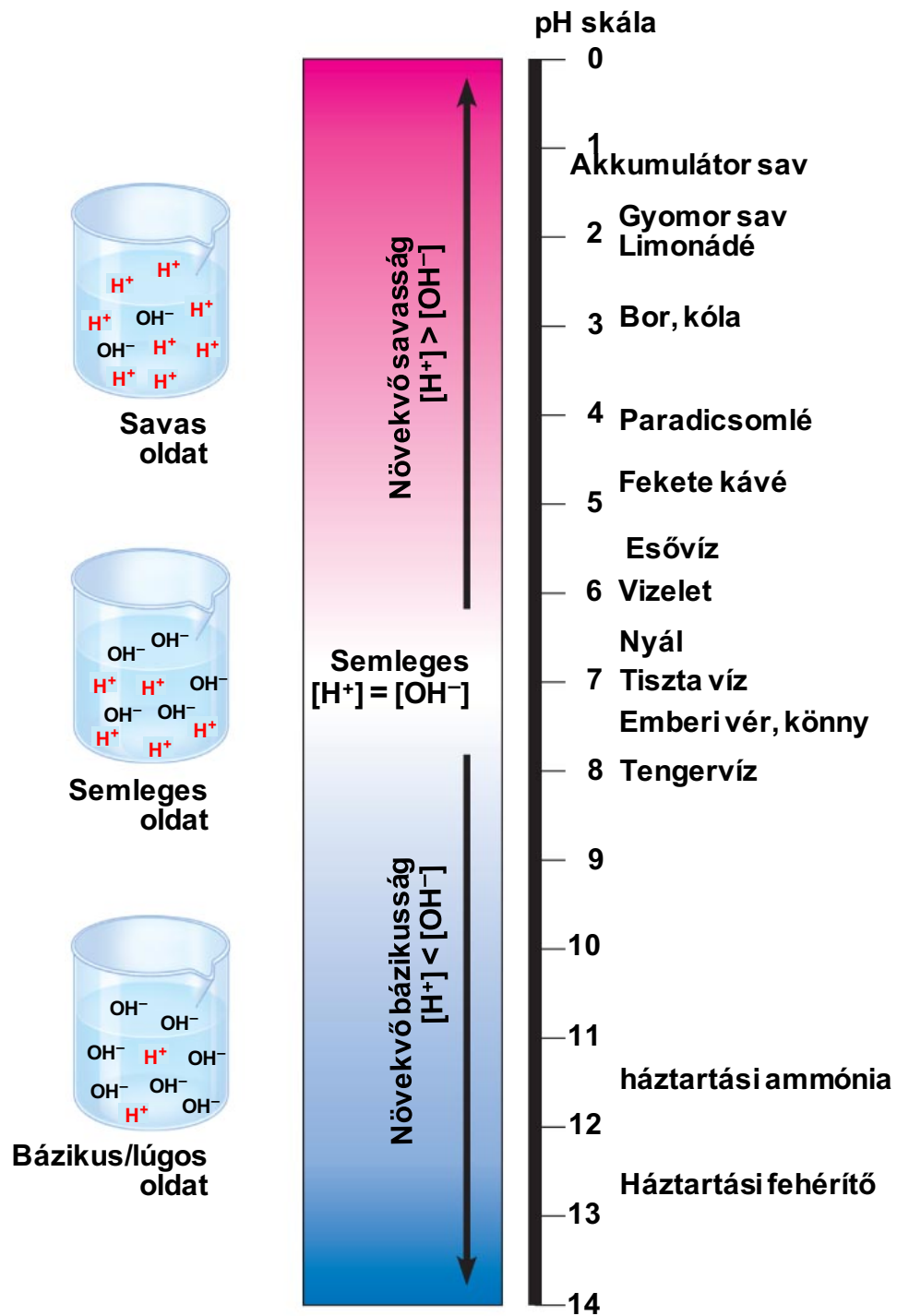

- H^+ és OH^- ionok koncentrációja egyenlő tiszta vízben
  - Savak és bázisok hozzáadása eltolja ezt az egyensúlyt
    - A savak növelik H^+ ion koncentrációt az oldatokban
    - A bázisok csökkentik H^+ ion koncentrációt az oldatokban
-

A pH skála

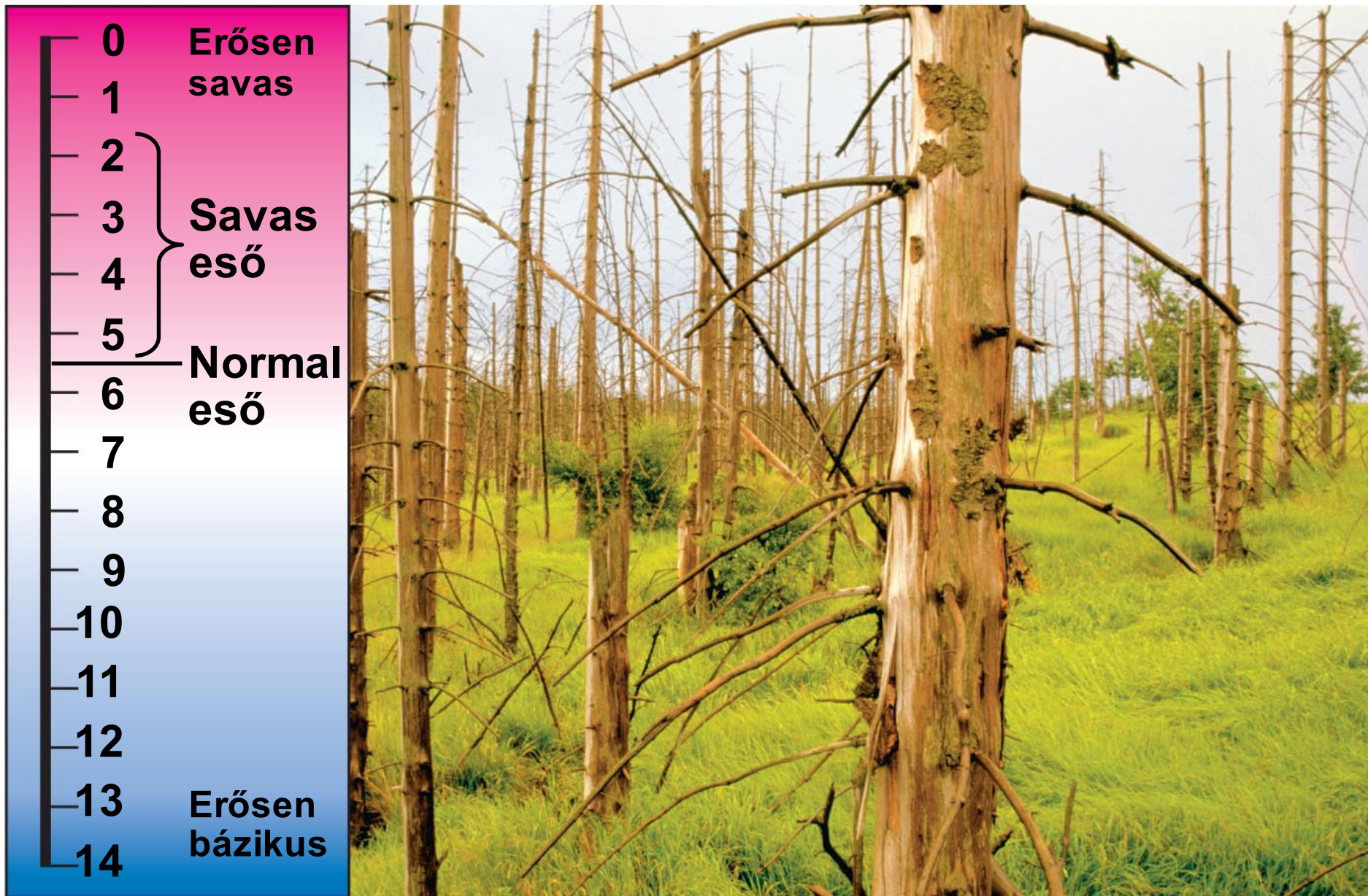
- Minden vizes oldatban 25° C-on:
$$[\text{H}^+][\text{OH}^-] = 10^{-14}$$
  - Az oldat **pH-ja** definíció szerint, a H⁺ ionok koncentrációjának negatív logaritmusa:
$$\text{pH} = -\log [\text{H}^+]$$
  - Semleges vizes oldat esetén
$$[\text{H}^+] \text{ is } 10^{-7} = -(-7) = 7$$
-

Pufferek

- A legtöbb élő sejtben a belső kémhatást pH 7 körül kell tartani
  - **A pufferek** olyan anyagok, melyek egy oldatban a H^+ és az OH^- ionok koncentrációváltozását minimalizálják
  - A legtöbb puffer sav-bázis párt tartalmaz
-

Korallok kalcifikációja

